

HØRING: NOU 2015:8 Fremtidens skole. Fornyelse av fag og kompetanser

Samarbeidsforum for estetiske fag - SEF arbeider for å styrke de praktisk-estetiske fagene i opplæring og utdanning. SEF består av Kunst i skolen, Kunst og design i skolen og Musikk i Skolen og har rundt 15.000 medlemmer, herunder lærere, skoler, utdanningsinstitusjoner og aktivitetsgrupper.

I vår høringsuttalelse vil vi ha et særskilt fokus på forhold knyttet til de praktiske og estetiske fagene, samtidig som vi vurderer helheten i forslagene

1. Kompetanser i fremtidens skole

NOU 2015:8 Fremtidens skole. Fornyelse av fag og kompetanser legger vekt på at de praktiske og estetiske fagene må styrkes i fremtidens skole. Fra stadig flere aktører – både i skolen og i næringslivet - kommer det krav om slik styrking. De praktiske og estetiske fagene representerer mange innganger til elevenes læring og bidrar derfor i stor grad til tilpasset opplæring i en inkluderende skole og til elevenes skolemotivasjon. I lys av dette vil dyktige lærere med kompetanse i de praktiske og estetiske fagene være en styrke for hele læringsmiljøet. Gang på gang har vi sett og hørt fra lærere og elever hvor viktig prosjekter innenfor de praktiske og estetiske fagene er for hele skolemiljøet. Med dyktige lærerkrefter har disse fagene muligheter til å favne alle i aktivitet og til å løfte et helt skolemiljø. Vi vil særlig understreke de praktiske og estetiske fagenes betydning når det kommer til utvikling av evne til kommunikasjon, samhandling, aktiv deltakelse og til skapende og utforskende virksomhet. Et annet aspekt knytter seg til at Norge vil mangle tusenvis av fagarbeidere i årene som kommer, og at en vesentlig inngang til å velge en praktisk yrkesvei går via de praktiske og estetiske fagene, og da særlig faget Kunst og håndverk.

1.1 Fire kompetanseområder bør prioriteres i fremtidens skole:

- Fagspesifikk kompetanse (beskrevet under fagfornyelse)
- Å kunne lære (metakognisjon og selvregulert læring)
- Å kunne kommunisere, samhandle og delta (lese-, skrive- og muntlig kompetanse, samhandling, deltakelse og demokratisk kompetanse)
- Å kunne utforske og skape (kreativitet, innovasjon, kritisk tenking og problemløsning)

SEF er særlig tilfreds med at utredningen legger et bredt kompetansebegrep til grunn for den videre utvikling av skolen, og mener at dette er grunnleggende både for å ivareta den enkelte elevs helhetlige læring og utvikling og for å berede grunnen for fremtidens skole og dermed fremtidens samfunn.

Utredningen tar også til orde for en mer nyansert oppfatning av mål for opplæringen enn det som praktiseres i norsk skole i dag. Dette mener vi er helt nødvendig med tanke på de begrensningene bruken av *kompetansemål* alene kan ha. Slik disse fremstår i KL06, der hver av målformuleringene starter med «eleven skal kunne ...» innebærer de en overvekt på kompetanser som kan veies, måles og registreres kognitivt, mens andre måltyper og kompetanser, som de affektive, stilles i skyggen. Mens det er relativt uproblematisk å definere kunnskaper og ferdigheter i kompetansemåldermer, er dette i realiteten svært vanskelig, eller kanskje ikke mulig med de affektive sidene ved elevens utvikling og læring. Dermed blir eksempelvis evne til opplevelse og holdninger og verdier knyttet til det estetiske undervurdert som viktige kompetanser. Dagens læreplanverk (LK06) fremstår således som et motsetningsfylt rammeverk der den generelle delen og fagenes formål og hovedområder er tuftet på et bredt kunnskapsbegrep, mens kompetansemålene – med den utformingen de i dag har - bidrar til en snevrere fag- og kunnskapsforståelse og til en overvekt på kognitive forhold og handlinger som lar seg telle og måle.

På denne bakgrunn er det positivt at utredningen foreslår sosial og emosjonell kompetanse som del av de fire kompetanseområdene. Samtidig må vi advare mot troen på at alle sider ved slike kompetanser kan måles. Vi merket oss tydelig Berit Karseths innlegg på høringskonferansen der hun understreket at for tydelige kompetansemål vil kunne lede til en instrumentell tilnærming og ikke til at viktige sosiale og emosjonelle kompetanser utvikles.

Vi ser utredningens orientering mot fagovergripende kompetanser som et godt og nødvendig grep både for å frigjøre kapasitet i de enkelte fag, som en forutsetning for å gi fagene plass til dybdelæring – det fagspesifikke - som står sentralt i utredningen, og ikke minst som grunnlag for elevenes helhetlige læring, utvikling og skolemotivasjon.

1.2 Dagens grunnleggende ferdigheter reformuleres

- Regning er del av matematisk kompetanse og inkluderes i de fagene der det er relevant
- Digital kompetanse integreres i de andre fagovergripende kompetansene i tillegg til at den i sterkere grad enn i dag knyttes til fagspesifikt innhold i fagene.
- Lesing og skriving defineres som kompetanser sammen med muntlig kompetanse og integreres i alle fag

Vi støtter forslaget om at de grunnleggende ferdighetene (GLF) reformuleres og skrives inn i fagene som fagspesifikk kunnskap, men understreker at dette må skje på måter som ivaretar fagenes egenart. Da vil GLF kunne utgjøre en naturlig del av fagkompetansen og relevansen vil klargjøres både for skolepolitikere, skoleledere, lærere, elever og foresatte gjennom synliggjøring av hva som er de ulike fagenes spesifikke egenart i tilnærming til regning, digital kompetanse, lesing og skriving. Vi støtter at man går vekk fra begrepet grunnleggende ferdigheter for å synliggjøre den endringen man ønsker å få til.

Mens utgangspunktet for LK06 var at disse ferdighetene ifølge KD skulle utvikles *på det enkelte fags premisser*, tyder i dag både retorikken rundt GLF og skolepolitiske føringer på at det er den umiddelbare forståelsen av begrepene å kunne lese (tekst), skrive (bokstaver) og regne (med tall) som dominerer. Denne snevre oppfatningen av GLF representerer relativt

perifere kompetanser i estetiske fag - der utøvende, skapende og affektive kompetanser utgjør de sentrale fagkompetansene - og bidrar således til at de estetiske fagene både står i fare for å teoretiseres og utsettes for et økende fokus på fagenes nytteverdi for andre fag – på bekostning av fagenes egenverdi. I de praktiske og estetiske fagene er det naturlig at de grunnleggende ferdighetene både forstås og trenes på andre måter enn i mange andre skolefag, hovedsakelig gjennom en kroppslig og praktisk tilnærming til opplevelse, tenkning, forståelse og begrepslæring. Et eksempel fra musikkfaget i grunnskolen illustrerer dette. Her er det *å kunne lese* først og fremst ensbetydende med *å kunne tolke og forstå ulike musikalske uttrykk*, mens det *å kunne regne* handler om *å kunne beregne tid og rom i musikalske og kroppslige uttrykk*, og *å oppdage og utvikle musikalske strukturer*. Den snevre oppfatningen av GLF representerer altså et problem for de praktiske og estetiske fagene, og er til hinder for at disse fagenes spesifikke tilnærminger til GLF kan fungere berikende gjennom å ivareta det brede kunnskapssynet også i forståelsen av GLF – i tråd med læreplanens generelle del og formålsbeskrivelsen i fagene.

2. Fagfornyelse og læreplanmodell

SEF har håp om at den foreslåtte fagfornyelsen og læreplanutviklingen vil samordnes med den pågående revisjonen av læreplanens generelle del, og at de verdiene som denne representerer blir videreført i fremtidens skole.

2.1 Fag som organiserende prinsipp videreføres i skolen.

Vi stiller oss positive til at fag fremdeles skal være det organiserende prinsipp i skolen.

2.2 Fagfornyelsen i fagområder:

- Matematikk, naturfag og teknologi
- Språk
- Samfunnsfag og etikkfag
- Praktiske og estetiske fag

SEF støtter utredningens inndeling av fag i fagområder, men vil anbefale at man nøye vurderer sammensetningen av disse fagområdene slik at de både ivaretar det enkelte fags egenart, og hver for seg og samlet representerer kompetanser som understøtter det brede kompetansebegrepet og det tverr- og flerfaglige perspektivet på elevenes læring og utvikling som utredningen legger til grunn. SEF ser det også som svært viktig at fagområdene fremstår som likeverdige og ikke som en inndeling av A- eller B-fag i opplæringen. Vi anbefaler at forslaget om inndeling av fagene i fagområder utredes ytterligere i samarbeid med fagmiljøene.

Utredningen tar til orde for at fagfornyelse bør starte

innenfor de fire foreslåtte fagområdene, og deretter i fagene. Samlebetegnelsen *praktiske og estetiske fag* er for mange et naturlig og godt innarbeidet begrep for å omtale skolefagene Musikk, Kunst og håndverk, Kroppsøving og Mat og helse. I mange tilfeller er sammenstillingen av de praktiske og estetiske fagene naturlig, men vår oppfatning er at den

er noe foreldet og at den i for liten grad tydeliggjør graden av faglige ulikheter og de enkelte fagenes egenart. Det er derfor ikke åpenbart for oss at de praktiske og estetiske fagene uten videre skal utgjøre et felles fagområde. Dersom fagfornyelsen skal skje horisontalt innenfor hvert av fagområdene, representerer ikke fagområdet *Praktiske og estetiske fag* som paraply for Musikk, Kunst og håndverk, Kroppsøving og Mat og helse nødvendigvis den eneste naturlige fagkonstellasjonen. Fagene har det praktiske aspektet til felles og de har en tydelig betoning av ferdigheter, men fagene er også svært ulike innholdsmessig ved at Musikk og Kunst og håndverk har en kunstfaglig forankring, noe som ikke kommer like tydelig frem i utredningens presentasjon av fagene. I tillegg har Kunst og håndverk en tydelig forankring i praktiske håndverk. Å kunne jobbe horisontalt med fordeling av faginnhold kan derfor bli svært utfordrende i det foreslåtte fagområdet, særlig ettersom formålet bl.a. skal være å finne en arbeidsdeling mellom fagene om de fagovergripende kompetanseområdene og kompetansemål for øvrig. Vi spør derfor om utvalget har hatt god nok innsikt i de praktiske og estetiske fagenes innhold, og om grunnlaget for sammenstillingen i et felles fagområde er tilstrekkelig gjennomtenkt. Selv om vi ser positivt på samarbeid på tvers av fag - også mellom de praktiske og estetiske fagene - bør det vurderes alternative fagsammenstillinger og dermed fagområder. At utredningen samtidig tar til orde for en fleksibel fag- og timefordeling innenfor fagområdene gjør det fra vårt ståsted ytterligere komplisert – særlig med tanke på utredningens intensjon om at praktiske og estetiske fag må styrkes på sikt. En styrking må skje både mht. lærernes fagkompetanse, forbedret undervisningskvalitet, høyere fagstatus og økt timetall – i hvert fall i de minste fagene. Da vil det kunne være naturlig at fleksibiliteten ikke bare skal kunne praktiseres innenfor hvert av fagområdene, men også på tvers av fagområder.

De praktiske og estetiske fagene er på mange måter de fagene som i dag er under størst press i skolen. Dette har bl.a. sammenheng med at fagene ikke inngår i nasjonale eller internasjonale kompetansemålinger og dermed heller ikke får del av den oppmerksomheten som fag med slike kompetansemålinger får. Tvert imot medfører denne situasjonen at fagene kan være lette å nedprioritere når fokuset på resultater i offentlighetens lys er det dominerende. I tillegg er de praktiske og estetiske fagene blant de skolefagene med lavest lærerkompetanse, og den siste kartleggingen til SSB viser også at det er de yngste og nyutdannede lærerne som har lavest kompetanse i flere av disse fagene. Vi spør oss derfor om det er hensiktsmessig å videreføre de praktiske og estetiske fagene i et eget fagområde slik utredningen foreslår, og vil her diskutere og eksemplifisere andre mulige løsninger med utgangspunkt i fagene Musikk og Kunst og håndverk. Samtidig understreker vi at SEF ikke har noen endelig oppfatning om hva slags fagområde(r) vi mener vil være mest gunstige for de praktiske og estetiske fagene under ett og for de fagene SEF representerer. Vi anbefaler derfor at dette punktet som omhandler inndeling av fagene i fagområder utredes ytterligere i samarbeid med sentrale fagmiljøer.

Kunst og håndverk

Det kan være naturlig å se Kunst og håndverk i tilknytning til fagene i fagområdet *Samfunnsfag og etikkfag*. Her er det flere møtepunkter mellom fagene som faller inn under overordnede temaer som kulturelle verdier, kulturhistorie, miljø og livsstil, etikk og forbruk, og digital visuell kompetanse. Kunst og håndverk har en sentral rolle i elevenes læring og

forståelse av blant annet miljøproblematikk og dagens/fremtidens materielle og visuelle kultur. Kunst og håndverk bidrar eksempelvis til å konkretisere miljøproblematikken på måter som ikke er mulig å få til i andre fag, gjennom at elevene får erfaring med redesign, designprosesser fra idé til ferdig produkt, her inkludert bevisste materialvalg og - løsninger, og ikke minst gjennom å lære om produkter i et bærekraft- og livsløpsperspektiv. Kunst og håndverk konkretiserer også vesentlige kompetanser innenfor norsk og matematikk gjennom arbeid med arkitektur, perspektiv, komposisjon etc., samt det å kunne lese, forstå, analysere og kommunisere gjennom multimodale tekster og bilde.

Kunst og håndverksfaget har tre sentrale og fagspesifikke byggesteiner: *håndverk, tegning og visuelle virkemidler*. Det håndverksmessige rommer praktisk innsikt og viser til at læring av kroppsbåren kunnskap er kompleks, at den bare kan læres «hands-on» over tid, og derfor har karakter av dybdelæring. Å kunne tegne setter oss i stand til å visualisere og kommunisere ideer, planlegge og synliggjøre det som skal lages samt vise hvordan noe virker eller er satt sammen. Fotografi vil aldri kunne fange det som ennå ikke eksisterer, tegning er derfor et svært viktig redskap i alle problemløsningsprosesser, som kommunikasjonsverktøy, for idégenerering, eller for å formgi nye produkter og løsninger. Tegning er også et nyttig verktøy for å kunne forstå, observere og bli kjent med objekter og våre omgivelser. Å kunne bruke visuelle virkemidler er sentralt i utviklingen av et hvilket som helst produkt. Når ulike produkter koster omtrent det samme og yter omtrent like mye, velges produktet med den mest tiltalende formen. Visuelle virkemidler er sentrale for oss alle når vi orienterer oss i hverdagen. Hvor er hovedinngangen? Hvilken knapp skal jeg bruke og hvordan virker den? Vi må være i stand til å betrakte visuell informasjon på en kritisk måte for å kunne tolke multimodale tekster, og for å kunne avsløre visuell retorikk. Internett har revolusjonert bruken av bilder, grafer og figurer - å kunne kommunisere visuelt er sentralt i dagliglivet. Nordmenn laster daglig opp over en halv million bilder på Facebook - det vil si om lag 17 millioner bilder i løpet av én måned.

Musikk

Musikkfaget i skolen er beskrevet som et utøvende og skapende fag med sterk vekt på utvikling av elevenes evne til musikkopplevelse – godt illustrert i utredningen gjennom eksempelet på fagfornyelse i faget. Slik har Musikk en tydelig kunstfaglig karakter. Musikkfaget har til felles med Kroppsøving at begge fagene har kompetansemål for dans. Samtidig er det et slektskap mellom Musikk og Kunst og håndverk som knytter seg til kunstdimensjonene i fagene. Disse aspektene kan være argumenter for å plassere fagene i samme fagområde, og vi ser at et felles fagområde vil kunne ivareta fagenes egenverdi på en god måte, der fagene i mindre grad spiller rollen som nyttige for andre fag. Dette er imidlertid en balansegang som utfordres både gjennom den forventede fagutviklingen innenfor fagområdene, og gjennom de fagovergripende kompetanseområdene og de flerfaglige temaene som alle fagene foreslås og forventes å bidra til.

2.3 Fagenes sentrale metoder, tenkemåter, begreper og sammenhenger prioriteres for å legge bedre til rette for dybdelæring i fagene.

Vi er enig i at det er de ulike fagenes sentrale metoder, tenkemåter, begreper og sammenhenger som må ligge til grunn for dybdelæring i fagene. Denne intensjonen må imidlertid ses i sammenheng med organiseringen av fag i fagområder. Her kan etablering av fagområder bestående av beslektede fag bidra til å ta av for stofftrengsel. For fagene Musikk og Kunst og håndverk er sentrale metoder, tenkemåter og begrepet svært nært knyttet til det utførte arbeidet, altså de praktiske, håndverksmessige, utøvende og skapende sidene ved fagene.

2.4 Innenfor fagområdene foreslås fleksibilitet i fag- og timefordelingen.

SEF ser at fleksibilitet i fag- og timefordelingen kan være et viktig virkemiddel for å styrke kvaliteten i opplæringen. Forutsetningen for at vi kan støtte dette forslaget er imidlertid at det forut for iverksetting av en slik fleksibilitet innføres en kompetanseforskrift for undervisning som stiller like krav til undervisningskompetanse i alle skolens fag.

Med utgangspunkt i dagens skole og kompetansesituasjon er forslaget om fleksibilitet i fag- og timefordelingen utfordrende både sett fra de praktiske og estetiske fagenes side, og for mange (alle?) av de øvrige fagene. Vi vet fra kompetansekartlegginger at ikke alle fagene i skolen er godt representert med lærere med formell fagkompetanse. Vi vet også at GLU (grunnskolelærerutdanningene) til nå utdanner for mange lærere i norsk og matematikk, og for få lærere med kompetanse bl.a. i de små fagene. I tillegg prioriteres norsk og matematikk særs i videreutdanningsstrategien Kompetanse for kvalitet. Den store, langvarige og relativt ensidige satsingen på kompetanseutvikling i enkelte skolefag skaper enda større forskjeller i lærerkompetansen i skolens ulike fag, og reiser dermed en berettiget bekymring for kvaliteten i opplæringen som helhet, og i enkelte fag og fagområder særs. Kompetansesituasjonen for de praktiske og estetiske fagene er nå så alvorlig at Følgegruppa for lærerutdanningsreformen i sin siste rapport råder departementet til å iverksette nasjonale tiltak for å sikre lærerkompetanse i disse fagene.

I tillegg til den skjeve kompetansesituasjonen omtales noen fag i dag som «basisfag» til tross for at dette ikke er et begrep som støttes av læreplanverket. Begrepet signaliserer at noen fag skal oppfattes som viktigere enn andre og derfor skal ha en særstilling i skolen, hva angår både lærerkompetanse og timetall. Dette går ut over andre fag – deriblant de praktiske og estetiske fagene - og fører til at disse nedprioriteres ved mange skoler.

Vår bekymring er at fleksibilitet i fag- og timefordelingen i en skole med så store forskjeller i læreres fagkompetanse – og med et vedvarende og ensidig fokus på de såkalte «basisfagene» - vil kunne medføre at noen fag blir uforholdsmessig store, mens andre like viktige fag får svekket sin posisjon ytterligere. Det tjener ikke elevens læring og utvikling. Vi merker oss at Ludvigsenutvalget, som bakgrunn for forslaget, skildrer en idealsituasjon med faglærere i alle fag – noe som styrker kravet om en kompetanseforskrift som likestiller alle skolens fag.

På denne bakgrunn er det svært positivt at utredningen fastslår det som nødvendig med en styrking av de praktiske og estetiske fagene. Vi har allerede nevnt at en styrking vil fordre større undervisningsressurser/timetall i de minste fagene. Det er lite ønskelig at dette skal skje på bekostning av andre praktiske og estetiske fag som også trenger styrking. Uavhengig

av hvordan inndelingen i fagområder blir, er nødvendig å diskutere hvorvidt fleksibilitet i fag- og timefordelingen kun skal skje innenfor det enkelte fagområde eller om det også bør kunne praktiseres mellom fagområdene. Større vekt på tverr- og flerfaglig undervisning – også på tvers av fagområdene – understøtter et slikt prinsipp.

2.5 Andre fremmedspråk introduseres på barnetrinnet. Prioriteres for å legge bedre til rette for dybdelæring i fagene.

Vi støtter forslaget om å innføre andre fremmedspråk på barnetrinnet under forutsetning av 1) at elevens morsmål – uansett om dette er norsk, spansk, arabisk eller urdu – regnes som det ene av de tre språkene som da vil inngå på barnetrinnet, og 2) at et tettere samvirke mellom språkfagene medfører at det samlede timetallet til språkfagene justeres noe ned, slik utredningen tar til orde for. Forslaget vårt innebærer således at elever med et annet morsmål enn norsk vil kunne velge eget morsmål som andre fremmedspråk. Det i seg selv vil være et viktig bidrag til det flerkulturelle perspektivet som skal gjennomsyre fremtidens skole.

2.6 Fagfornyelsen inkluderer at flerfaglige temaer som det flerkulturelle samfunnet, folkehelse og livsmestring, samt utfordringer knyttet til bærekraftig utvikling, tas opp i læreplaner for flere fag på en systematisk måte.

Dette forslaget stiller vi oss positive til, og vi vil fremheve de praktiske og estetiske fagenes særlige bidrag til kunnskap og bevisstgjøring om disse temaene.

De materielle artefaktene og deres livssyklus er kjernen i miljøproblematikken. Designeren og arkitekten har en sentral rolle i ivaretagelsen av artefaktenes miljøegenskaper gjennom hele livssyklusen. Her mener vi faget Kunst og håndverk både har og bør ha en sentral rolle i framtidens skole, der barn og unge gjennom design og eget praktisk skapende arbeid kan tilegne seg et nært og bevisst forhold til miljøproblematikk og bærekraftig utvikling.

Tilsvarende vil vi fremheve musikkfagets betydning for helse og livsmestring. Det finnes mange eksempler på at musikk og musikkutøving bidrar til positiv identitetsutvikling og til å bygge relasjoner og utvikle fellesskap på tvers av sosiale og kulturelle skillelinjer. Ikke minst gir musikkfaget rom for utvikling av følelser, tanker og fantasier – aspekter som er nært knyttet til sosial og emosjonell kompetanse og dybdelæring.

2.7 Fellesfagene i videregående opplæring fornyes etter samme prinsipper som fagene i grunnskolen og bygger videre på elevenes oppnådde kompetanse fra grunnskolen. Det utarbeides læreplaner i fellesfagene som kan virke sammen med programfagene for bedre læring for elevene.

Vi støtter dette forslaget og mener at det legger til rette for god progresjon i elevens utdanningsløp. For å sikre kvalitet og relevans for eleven, bør lærere med yrkesfagkompetanse delta i utviklingen av læreplaner for fellesfag i de yrkesfaglige studieretningene i videregående opplæring. Yrkesretting av fellesfagene viser seg å være

vanskelig å gjennomføre i praksis, og tilsier at eksempelvis faget Norsk bør utformes forskjellig for en framtidig snekker eller bilmekaniker enn for en framtidig akademiker. Vi foreslår at det legges nasjonale føringer for fagfornyelsen som hindrer ytterligere teoretisering av yrkesfaglige utdanningsprogrammer.

2.8 Det utvikles et rammeverk for fagovergripende kompetanser som verktøy i læreplanutviklingen for å sikre en felles forståelse og en systematisk integrering.

Skal man klare å samordne fagovergripende kompetanser er det en god idé å utvikle et rammeverk for disse som verktøy for læreplanutviklere og lærere. Dette vil imidlertid være et utfordrende og krevende arbeid som vil fordre deltagelse fra alle skolefagene. Å sikre at alle skolefagene bidrar i utviklingen av et felles rammeverk vil være en suksessfaktor.

2.9 Det legges vekt på god sammenheng mellom læreplanene og veiledningsressurser til læreplanene, og at disse utvikles parallelt.

SEF støtter dette forslaget som vi mener vil fordre et nært samarbeid mellom læreplangrupper, fagmiljøer og praksisfelt. Å sikre god sammenheng mellom læreplaner og veiledningsressurser vil kreve både tid og langsiktig og planmessig arbeid. Et slikt arbeid bør også ligge til grunn for nye kompetansehevingstiltak for lærere. Av erfaring fra tidligere læreplanprosesser vet vi at dersom arbeidet får for knappe tidsrammer, så blir ikke resultatet så godt som ønsket. Departementet har nå en gylden mulighet til å iverksette prosesser der endringene vokser frem nedenfra, ved at fagmiljøer og praksisfelt deltar aktivt i diskusjoner og endringsarbeid helt fra starten. Da blir også eierskapet sterkere og kvaliteten bedre.

3. Undervisning og vurdering

3.1 Det utvikles en plan for kompetanseutvikling som legger vekt på de fire kompetanseområdene og fornyede læreplaner.

Vi støtter dette forslaget uavhengig av hvordan fagområdene vil komme til å defineres. Vi har tidligere tatt til orde for at fagområdene må fremstå som likeverdige og ikke som en inndeling av A- eller B-fag i opplæringen. Dette må også gjenspeile seg i planene for kompetanseutvikling. Med utgangspunkt i et ønske om høy undervisningskvalitet i opplæringen som helhet forventer vi at *alle* fag - og i særdeleshet de praktiske og estetiske fagene – nå får et solid kompetanseløft. Uten at dette skjer vil ikke grunnlaget verken for utvikling av fagovergripende kompetanser, for faglig samarbeid i fagområdene eller for fleksibilitet i fag- og timefordelingen være til stede. En plan for kompetanseheving må derfor ses i sammenheng med innføring av en kompetanseforskrift der det stilles samme krav til undervisningskompetanse i alle fag.

3.2 Det iverksettes et utviklingsarbeid for lærernes standpunktvurdering i tråd med innholdet i fornyelsen av fagene.

Vi ser viktigheten av utviklingsarbeid knyttet til standpunktvurdering basert på fagenes fornyede innhold og støtter dette forslaget.

3.3 Det nedsettes et ekspertutvalg for å se på eksamensordningen.

Vi støtter dette forslaget og mener at det brede kompetansebegrepet som utredningen legger til grunn også må forankres tydelig i eksamensordningen i det enkelte fag. Det innebærer at det må utvikles mer varierte eksamensformer som i større grad ivaretar fagenes egenart. For de praktiske og estetiske fagene vil dette eksempelvis kunne innebære praktisk - muntlige eller praktisk- skriftlige eksamener. Legger man det forventede samarbeidet i fagområdene til grunn bør utvalget også se på mulige tverrfaglige eksamensformer som aktiviserer kunnskap innenfor fagområdet som helhet. Selv om slike eksamensformer ikke kan erstatte fagspesifikke eksamener, kan de representere et verdifullt tillegg for å vurdere elevenes utvikling av fagovergripende kompetanser.

Ekspertutvalget bør også vurdere mer hensiktsmessige praksiser for bl.a. eksamensavvikling. I dagens skole erfarer mange elever og lærere at deres undervisningstimer i de praktiske og estetiske fagene faller vekk pga. avvikling av andre fags eksamener, heldagsprøver, tentamener, nasjonale og internasjonale prøver og kompetansemålinger. Dette er spesielt ille da det skjer mot slutten av semestrene hvor elevene er i ferd med å avslutte de praktiske oppgavene de har jobbet med over tid i Musikk og Kunst og håndverk. For de minste fagene med lavt timetall blir konsekvensene særlig store ved at de mister betydelige deler av årstimerne. Samtidig finnes det ikke lignende vurderingsordninger i verken Musikk eller Kunst og håndverk hvor den tapte tiden kan tas tilbake. SEF ønsker at kompetansen i både summative og formative vurderingsformer i de praktiske og estetiske fagene heves, og viser til at etter- og videreutdanning i vurdering av kunst og håndverkslærerne i Oslo skolen både har ført til bedre undervisningspraksis og til vesentlig færre klager på karakteren (http://media.wix.com/ugd/75f35c_ae37e243cd4e44b7aad8e111aeb19b98.pdf).

4. Implementering

4.1 Det utvikles en overordnet strategi.

SEF støtter helhjertet opp om utredningens forslag til en helhetlig implementeringsstrategi.

4.2 Det gjøres en gjennomgang av kvalitetsvurderingssystemet.

Vi støtter også dette forslaget og stiller oss bak Ludvigsenutvalgets vurderinger slik de fremkommer i utredningen. Det er viktig å få god og balansert kunnskap om opplæringens ulike sider, og det er samtidig viktig å forstå de begrensningene som ligger innenfor kvalitetsvurderingssystemet og ikke minst test- og måleregimet. Vi vet nå en god del om elevenes kompetanse i noen fag og ferdigheter, mens vi innenfor andre områder –

eksempelvis i de praktiske og estetiske fagene – har liten kunnskap om elevenes kompetanse. Et større fokus på de fagområdene som gjennom år har hatt liten oppmerksomhet vil være ønskelig. Samtidig vil vi understreke utredningens poeng om at det verken er ønskelig eller gjennomførbart at verktøy i kvalitetsvurderingssystemet skal være heldekkende for den kompetansen elevene skal utvikle. I den sammenheng må vi understreke betydningen av å gi lærerne tilbake rollen som profesjonsutøvere. Den sterke målstyring som rir skolen, elevene og lærere i dag har langt på vei fratatt lærerne den soleklare rett og plikt de har som profesjonelle pedagoger til å gjøre faglige vurderinger knyttet til undervisning og vurdering og til å velge faginnhold og metoder ut fra elevenes behov. Utredningen kunne vært enda tydeligere på å fremheve nødvendigheten av at lærerne innehar denne friheten til å være profesjonelle profesjonsutøvere.

5. Andre punkt

5.1 Fagkompetanse, spesialrom og gruppestørrelse i praktiske og estetiske fag

SEF ønsker her å poengtere tre viktige elementer for å fremme god undervisning og læring i Musikk og Kunst og håndverk: lærernes fagkompetanse, tilgjengelige spesialrom og utstyr og hensiktsmessige gruppestørrelser i undervisningen.

Fagkompetanse:

Mangelen på lærere med fagkompetanse er det største hinderet for god undervisning i Musikk og Kunst og håndverk (K&H) i grunnskolen i dag. Til tross for at begge fagene i stor grad vektlegger elevenes praktiske, utøvende og skapende arbeid, finner vi relativt få *faglærere* i grunnskolen, og mangelen på fagkompetanse er vist gjennom Statistisk sentralbyrås kartlegginger både i 2000, 2007 og 2014. Særlig på de laveste trinnene – der mindre enn halvparten av lærerne i musikk og kunst og håndverk har utdanning i disse fagene – utgjør den manglende kompetansen en reell fare for kvaliteten på opplæringen, men også på ungdomstrinnet er det store mangler i lærerkompetanse.

Den siste kartleggingen fra SSB fra 2014 viser at kun 44 % av lærerne som underviser i Kunst og håndverk har faglig fordypning og at kun 45 % av musikk lærerne har fordypning med minst 30 studiepoeng, mens flere enn åtte av ti lærere i norsk og matematikk har fordypning i fagene, henholdsvis 85 og 81 %. Et viktig argument for å stille kompetansekrav til lærere som skal undervise i praktiske og estetiske fag, knytter seg nettopp til fagenes utøvende, praktiske og ferdighetsmessige karakter. Det er vanskelig å se for seg musikk lærere som ikke kan spille et instrument, eller beherske enkle former for komponering, eller K&H lærere som ikke kan tegne, sy eller bruke en høvel. Også dans og drama – som er innlemmet som metoder og arbeidsmåter i fagene – blir skadelidende dersom læreren ikke har faglig kompetanse. Det bør være en selvfølge at læreren selv behersker de ferdighetene som elevene forventes å utvikle, og har den faglige fordypningen som skal til for å kunne undervise på måter som fremmer kunstopplevelse, faglig kunnskap, håndverksferdigheter, kreativitet og refleksjon.

Ved UiT har 90 % av de nyutdannede grunnskolelærerne (1.-7. trinn) kun kompetanse i faget Kunst og håndverk fra sin egen tid som elev i grunnskolen. Formelt sett kan en lærer med karakter 2 i K&H eller Musikk fra grunnskolen undervise i faget helt opp til 8. trinn. Mange grunnskolelærere uten fagkompetanse blir allikevel pålagt å undervise i disse fagene. Til tross for underskudd på kvalifiserte lærere er det mange faglærere i K&H og Musikk som ikke får jobb i grunnskolen. Bl.a. viser en undersøkelse¹ at under halvparten av faglærerstudentene i Formgiving, kunst og håndverk var i full lærerjobb ett år etter endt utdanning. Et av skoleledernes argumenter for hvorfor faglærere ikke ansettes er at det er vanskelig å få til fulle stillinger da det er få undervisningstimer i K&H. I en grunnskole med to paralleller er det imidlertid timegrunnlag for en hel stilling innenfor 3.-7. trinn, og dersom skolen også har ungdomstrinn og praktiserer delingstimer øker grunnlaget. Samtidig bør det gjøres et arbeid med å utvikle og utlyse kombinerte stillinger i kommunene, der lærere med høy fagkompetanse i Musikk og K&H kan undervise både i grunnskole og kulturskole. Vi anbefaler at samarbeid om lærerkompetanse blir en viktig føring for samarbeidet mellom grunnskole og kulturskole i det videre arbeidet med Fremtidens skole. Vi anbefaler også at Kompetanse for kvalitet tydeligere kommuniserer kulturskolelærernes potensiale for å dekke kombinerte stillinger gjennom de videreutdanningstilbudene de tilbys.

Spesialrom:

For å kunne realisere læreplanene i Musikk og K&H kreves det at skolene både har utstyr, instrumenter, verksteder og spesialrom. Arbeid med de tre fagspesifikke søylene i Kunst og håndverk fordrer treverksted, metallverksted, tekstilrom, keramikkverksted, tegnesal og medierom. I musikkfaget er det behov for godt utstyrte musikk- og øverom med gitarer, piano, band-oppsatt og støtteinstrumenter. I tillegg trengs det rom med scene for fremføring av musikk og dans.

Gruppestørrelse:

I ferdighetskrevenende fag er det viktig å at gruppestørrelsen er tilpasset undervisningens innhold og elevenes behov for veiledning og tilbakemelding. Klassedeling og mindre grupper (12-15 elever) er en forutsetning for å kunne bedrive opplæring og tilstrekkelig individuell veiledning både i Musikk og Kunst og håndverk. Ved de fleste skoler innebærer dette at det er nødvendig med ressurser til delingstimer, samtidig som klassedeling er nødvendig også for å kunne gjennomføre praktisk opplæring og undervisning på en sikkerhetsmessig forsvarlig måte.

Oslo 13.oktober 2015

Signe Kalsnes

Styreleder

Samarbeidsforum for estetiske fag - SEF

¹ Lutnæs, E. (2008): *Hvor blir det av studentene? Faglærerstudenter i formgiving, kunst og håndverk etter endt utdanning.* Oslo: Høgskolen i Oslo, Avdeling for estetiske fag